Тихомир Брајовић

ИЗЛАЗ ИЗ ПОМЕТЊЕ

(Дејан Алексић: *Уради сам*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад, 2021)

Једанаеста песничка књига Дејана Алексића сведочанство је истрајности. И неумитности промене, уједно. Та двојакост видљива је такорећи у свакој од двадесет седам... или можда ипак четрдесет четири песме, смештене између корица овог читалачки изазовног остварења?

Као и другде у збиркама истог аутора, неколико наслова („Три варијације на тему *Лишће*“, „Мале уличне једночинке“, „Најусамљенији човек на свету“) сачињено је, наиме, од сегмената који се могу читати и засебно и скупно, као „изнутра“ и „споља“ функционални делови једног обухватнијег, протежног трагања за смислом песничког говора данас. Било да је реч о „варијацијама“ или симболичним „чиновима“, односно – као у претходним збиркама – о „Тачкама“, или, рецимо, „Строфама“, у таквим случајевима увек је заправо на делу обнављајућа ауторефлексија лирског језика, сучељеног са сопственим аспирацијама и лимитима.

Двосмислено маркирано већ максималистички „потказујућим“ насловом дебитантске збирке *По̄шуни го̄вор* (1995), ово опсесивно самоогледање у насловној песми нове књиге наоко је сведено на минимализам прагматичне синтагме, која је у ближем увиду – гле! – ипак узета као својеврсна формула саме „тајне поезије“, суочене са спознајом да „Наш свет је [...] запао у кварове“, па га, дакле, ваља (п)оправљати. *Уради сам*, стога, може заиста да буде пуко занатско упутство за песничко деловање у овом свету, у којем је нешто неповратно труло и покварено. Али то би исто тако могло бити и друго име оног чаровитог, безмало магијског дејства песме, у којој ће, у прижељкиваном исходу, да „две-три речи / Напипавају хладан драгуљ / У мраку пећине // Док остале / Успављујући змаја / Певуше све што се певало / Откад је света“ („Ars poetica“).

Двојство минималистичког и максималистичког, практичног и подвижничког дејства представља можда и најинтригантније својство песничког израза Дејана Алексића. Више пута критички нотирана, ауторова склоност певању о малом и незнатном, или пак бизарном, по правилу се, ваља казати, појављује у оквиру призивања артистички битнога и егзистенцијално значајнога. „Да ми је рић̄и лутак на навијање“, казује, тако, лирско Ја песме „Над каталогом жеља“, наговештавајући одмах потом „једну малу гнозу“ у којој се појављује „механички“ опетована, али важна спознаја „Ништа ниси научио“.

Знање, та велика тема претходних епоха, и овде се јавља као један од најфреквентнијих проблема. „Свет почиње с друге стране нашег знања“, читамо, тако, у збирци *Једино ве̄тар*, распознајући готово сентенциозно сажимајуће цивилизацијско искуство чуђења над стварношћу, да бисмо у исти мах добили и релативизујуће, усложњавајуће призоре старице „која потпаљује ватру штампом из прошлог века“, или, рецимо,

књиговође који „завештава самоћу алгебарским анђелима“ („Тамо где почиње свет“). Управо такви, минорни моменти и фигуре у Алексићевој лирици прерастају у својеврсне лакмус-мотиве истинске капацитарности песничког знања.

У више него карактеристичном диптиху „О ружи и празилуку“ из књиге *Радно време раја* један магистрални, сублимни песнички цвет и тривијална кухињска биљка, „варварин у врту“, постају, тако, наспрамни облици универзалне жеље да „језик напокон / Легне у вечно одморište“, односно незатомљиве потребе да „језик прими рану / али да су сузе само твоје“. Вечно, али „мртво“ у језику, или рањиво „за кривим плотом / Међу тиквама“, али и те како живо у говору – ето још једном поменутог двојства, које наједном добија обратан лик, будући да незнатно и моментално волшебно постаје знатно, а знатно бива сахрањено у хладну, бешћутну језичку монументалност.

Трагове ове дуалности могуће је пронаћи и скоро насумично. У ранијим збиркама носталгија монументалности изливала се, симптоматично, у (архи)тектонске метафоре и симболе, према којима „служити говору“ је „исто што и *зидати* игло под палмом“ („Бдење над говором“), зато што „говор ту је / Где има несаопштивог, одсутан као *грађевина* мисли“ („Осим говора“), а „Општа места душе слична су општим / Местима *архитектуре*“ („Над монографијом *Градови света*“), па „И *зидари*, док на скелама ручају, // Не би певали о љубави, трпкијој од креча“, јер „са дна свога доба, *грађевина* је вечна“ („Свака руина“).

Пажљивији поглед на ове стихове открива, дакако, провизорност и илузорност као затамњени „зид“ неимарства у језику. „Идеална форма одсутних речи отварала се / За оно што одувек измиче говору“, читамо, опет, у песми „2012.“ из збирке *Бити*, „јер, стварање света у нама исто је као и *вајање* / [...] узме се *камени блок* и одстрани / Све оно што не припада *скулптури*“. Ма колико била преображавана, у најновијој књизи, међутим, илузија солидности је раскривена, огољена и у извесном смислу урушена у својој спознајној „конструкцији“. Тако, на завршетку песме „Шта све можеш са четири зида“, иако чезнеш за постојаношћу, као онај који језички конструише и спознаје, можеш само „да седнеш на *хрпу цигала* / Мало сâм а мало без икога // На *кенотаф* / Себи *сагрђен* / Толиким рушењем“.

Између призивања моћи потпуног говора/знања и урушавања/измицања као неумитности тог напора („Најпре треба да умакнеш језику, / Који те гони...“) одвија се креативна пустоловина која Дејана Алексића, чини се, поставља у онај низ што у савременом српском песништву, генерацијски и поетички гледано, води од аутора као што су Иван В. Лалић или Брана Петровић до аутора попут Војислава Карановића и песничких генерација рођених шездесетих и доцније. Реч је о распону од традицијски везаног и „срезаног“ стиха до слободнијих форми и нестабилнијих облика, од зрелог модернизма до нерадикалног послемодернизма, пријемчивог за консеквенце постмодернистичког експеримента.

Сумирајући свест о томе да „Свет је писмо, древно, / Непоуздано, али још на снази“ (Лалић), као и наспрамно увиђање да „Ништа се овде не држи. / Шавови овог света / [...] Могу сваког часа попуцати“ (Карановић), језику заветовани песник овог доба суочен је с невеселим сазнањем да тај „Стари свет је страшило положено / На хрпу огревног дрвета иза сеоске шупе“ („Агон“). Стога му не преостаје друго до да све „уради сам“,

да после великих (де)конструкција прошлог столећа илузију парадоксалног поправљања непоправљивога узме у своје руке, јер нема више времена за било шта друго, будући да је „Говор, тај старац уверен да је / Чист губитак мислити о *ōосле*“ („Извештај“), а у том светлу „Поезија је негатив говора, / Видљив једино под светлошћу речи“ („Недеља. Ауто-пут. Нора“). Живе, виталне речи, наравно.

Фреквентније него у претходним остварењима, у којима историја, бар симболично, још не беше потрошена („Тако је млада историја данас“), у збирци *Уради сам* ово сазнање о „застарелости човека“, који је неповратно „промењен“, у првом реду дејством технике и њених логистичких, ентропијски изобличених деривата (Г. Андерс), добија сасвим транспарентне облике. „Свет у мени је стар“, примећује кинетички, возачки дислоциран субјект песме „Тиха баварска села“, у когнитивном окрету који и самосвесно Ја песме „У пентхаусима се стари брже“ наводи да самоутешитељски констатује да „волимо слепи мраз ума / У који лирика умаче свој слатки језик“.

У „Рубу“ пак постоји још само „Припита стража пред капијама старог / Света, похараног одавно“, док „Речи су радиле свој посао / У божанској творници неспоразума“. Та рефлексија нескладности, окаснелости и минулости оивичена је распознатљивим културноисторијским хоризонтом („Знали смо да Д. Неће још дуго. / А он је одлазио као што се гасе / Језици древних култура [...] // Низ улицу, названу по силном цару, / Одлазило је лишће [...] // И ништа у њему више није било силно“). Зато је дах персоналне меланхолије овде уједно и траг далекосежнијег, надперсоналног жаловања за негдашњом силином и сензибилношћу песничког знања о свету.

Готово увек (ауто)поетички обрубљена, Алексићева лирска фраза у овој књизи повлачи се, рекло би се, од иронијске стилизације. „Мој језик је јеж / С бодљама што расту / Унатрашке // [...] Али црв у њему не спава никад“ („Festum“), самозаједљиво је певао аутор *Радноī времена раја*. И даље сумњичав према сопственом умећу, аутор збирке *Уради сам* ближи је, међутим, другачијој интонацији. „Мој стих је млади аријевац / Заљубљен у рабинову кћи. / Верује идеологији надјезика, / Али зна да је пут старији од точка“ („Агон“), вели он у метафорском замаху који реминисценцијама пристаје уз самооспоравање и својеврсну историзацију поетике као неотклоњиве белеге списатељске зрелости.

Бити у агону с властитом опсесијом – макар и симболично, то је знак незатомљиве потребе за променом, за својеврсним песничким прочишћењем и аутотерапијом. Лирски глас који се приклања томе исти је онај који зна да „Наш свет већ је [...] запао у кварове“. Стога не чуди то што се објективизује у фигури „најусамљенијег човека на земљи“, који зна то „Да би свет био погодно место за самоћу, / Потребно је да постоје илузије“, но којему, такорећи посткогнитивно, „Недостаје свет да би поверовао / У себе“, па му неминовно следује „Нека врста чистилишта, с натписом на улазу: / Не кради од језика, да ти се не суди у ћутању“.

Али које је заправо радно време чистилишта, те имагинарне радионице на средокрађи две крајности? И да ли, у овој врсти обратно „божанствене“ песничке авантуре, тек следи паклено искуство обнове?

„Ја сам лирски гестапо; инквизиција / Ометена у раду дијаболичком природом / Саобраћајних знакова“, још једном самопотказујуће и самопроблематизујуће трезвено

обзнањује изгнаник из илузије потпуног говора, додајући, међутим, и ово: „Велики план, имам велики план: / Да пронађем излаз из пометње / Значењских судара".

Ту смо, дакле, ни више у рају великих илузија, ни још у захукталом инферну великих преобликовања – у ускомешаном пургаторијуму, на чијем крају тек светлуца обећање излаза из епохалне конфузије смисла. Зазивајући могућност таквог кретања, а то није мало, поезија Дејана Алексића сугестивним и инвентивним, себи својственим средствима даје на знање да оно неће доћи по себи. Све ћемо, заиста, морати ми сами. Како знамо и умемо. Макар речима, за почетак. Или: баш речима, несавршеним, недостатним, рањивим и крвавим, али опет нашим. Јер, на почетку или крају, од њих све и полази у овом уморном, остарелом свету, зар не?